

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
про дисертаційну працю Запорожець Оксани Олександрівни
«Питання просвіти батьків засобами масової інформації в Україні (друга
половина XX – початок XXI століття)», що подана на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії)
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки
(01 – Освіта, педагогіка; 011 – Освітні, педагогічні науки)

Актуальність проблеми, що обрана О. О. Запорожець для науково-педагогічного дослідження, детермінована необхідністю підвищення статусу сім'ї, її виховного потенціалу, створення в родині сприятливого середовища для розвитку дитини, що потребує здійснення цілеспрямованої просвіти батьків як чинника набуття ними здатності виконувати усталені функції сімейного виховання. Адже в умовах розбудови Нової української школи набувають особливого значення нові шляхи залучення батьків до розв'язання завдань освіти й виховання молодого покоління: допомога вчителю в роботі з учнями і допомога вчителю в роботі з іншими батьками. У зв'язку з цим, як справедливо аргументує О. О. Запорожець, апелюючи до найбільш вагомих теоретичних і практичних здобутків минулого, пріоритетного значення набуває вивчення ролі сім'ї як найважливішого соціального інституту, у якому дитина народжується, формуються її звички і характер, відбувається первісна соціалізація, усвідомлення себе як індивідуальності, що останнім часом частково втратила свою значущість і виховні функції.

Ми погоджуємося з твердженням дисертантки, що окреслена проблема визнана за необхідну і здійснюється на міжнародному, державному, регіональному і місцевому рівнях суспільства, а стратегія пошуку ефективних шляхів організації просвіти батьків засобами масової інформації зумовлює звернення до історико-педагогічного досвіду для актуалізації в соціально-культурних реаліях сьогодення цінних надбань, запобігання наявним прорахункам і недолікам. Заслугує схвалення проведений дисертанткою ретельний і всебічний діалектичний аналіз досліджуваної проблеми, що дозволяє дійти висновку про відсутність у науковому просторі праць, де має бути комплексно

представлена проблема посиленої уваги державних установ і освітянської спільноти до просвіти батьків, активного залучення для розв'язання цієї проблеми ЗМІ в період другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Уважаємо, що необхідність заповнення прогалин у науково-педагогічному знанні на основі визначеного теоретико-методологічного інструментарію зумовлює проведення О. О. Запорожець цілісного аналізу важливої для сучасної загальної педагогіки та історії педагогіки проблеми. Це відповідає соціальному замовленню, у якому знайшла відображення сучасна тенденція щодо розв'язання проблеми взаємодії та співпраці школи і сім'ї на засадах соціального партнерства, досягнення балансу прав, обов'язків і відповідальності у трикутнику дитина – педагоги – батьки, підтвердженням чого є наведений у змісті дисертації фактологічний матеріал, статистичні дані, результати емпіричних досліджень, ґрунтовний аналіз законодавчих документів і шести груп історіографічних джерел. Аргументом на підтвердження правомірності досліджуваної проблеми може слугувати одна з ключових ідей Нової української школи: «Кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія Нової школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками».

Доцільність науково-педагогічного дослідження посилює також концептуально обґрунтована ідея про необхідність проведення педагогічної просвіти батьків засобами ЗМІ, а також наведені в дисертації соціально-педагогічні суперечності, а саме: між утвердженням нової філософії освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа», що ґрунтується на засадах соціального партнерства, та недостатньою готовністю батьків до тісної взаємодії зі школою, участі в побудові освітньої траєкторії дитини; між об'єктивною потребою батьків отримувати просвітницьку інформацію щодо здійснення свідомого і відповідального батьківства та низькою ефективністю підвищення рівня їхньої психолого-педагогічної обізнаності, зокрема ЗМІ; між накопиченим у вітчизняній педагогічній думці цінним досвідом просвіти

батьків ЗМІ та недостатньою увагою педагогічної спільноти щодо його теоретико-практичного узагальнення й застосування в сучасних умовах. Не випадково О. О. Запорожець як учена і дослідниця акцентує увагу саме на тому, що суспільна значущість і актуальність розв'язання окресленої проблеми, її недостатня наукова розробленість, необхідність подолання зазначених суперечностей зумовлюють науковий пошук у цьому напрямі.

У зв'язку з актуальністю обраної проблеми, а також відповідно до об'єкта і предмета дослідження досить коректно сформульована мета дисертаційної праці, яка полягає в систематизації теоретичних питань й узагальненні досвіду просвіти батьків засобами масової інформації впродовж другої половини ХХ – початку ХХІ століття для творчого використання педагогічно цінних напрацювань у сучасних умовах розбудови національної системи освіти, а отже, відображає прогнозований результат. Поставлена мета узгоджується з іншими елементами концептуального апарату, які сформульовані чітко, коректно, логічно, адекватно до змісту дисертації. Відповідно до мети О. О. Запорожець визначені історико-педагогічні завдання.

Не викликає заперечень наукова новизна проведеного О. О. Запорожець дослідження, що представлена на рівні перетворення, доповнення і конкретизації. На рівні перетворення дисертанткою: подано цілісний історико-педагогічний аналіз теорії та досвіду просвіти батьків ЗМІ у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття; науково обґрунтовано етапи та визначено особливості просвіти батьків ЗМІ в межах досліджуваного періоду, а саме: I етап (1956–1990 рр.) – етап просвіти батьків ЗМІ в умовах соціалістичної моделі сім'ї та пропаганди ідеалів комуністичного виховання дітей, на якому відбувається вплив держави, педагогічної спільноти на просвіту батьків, її спрямованість на поширення комуністичного світогляду, пропаганду цінностей радянської сім'ї, поєднання сімейного та суспільного виховання, озброєння знаннями та досвідом відповідального батьківства, цілеспрямована та систематична просвіта батьків у загальнокультурному, психолого-педагогічному і медично-гігієнічному напрямках; II етап (1991–2017 рр.) – етап

просвіти батьків ЗМІ в період національного відродження, демократизації та гуманізації суспільства, освітньо-культурних перетворень у незалежній Україні, упродовж якого відбуваються зміна орієнтації просвіти батьків ЗМІ із соціально-детермінованої на особистісно орієнтовану, поширення серед батьків ідей і традицій національного сімейного виховання, позбавлення ЗМІ ідеологічного тиску, набуття ними більшої доступності й оперативності, виникнення нового напрямку просвіти батьків – рекламно-інформаційного, дещо розважально-комерційний характер просвіти батьків унаслідок комерціалізації ЗМІ та відчуженості освітніх установ від просвіти батьків. Також дисертанткою окреслено перспективи творчого використання педагогічно цінних ідей і досвіду просвіти батьків ЗМІ досліджуваного періоду в сучасних умовах: системне здійснення просвіти батьків ЗМІ; налагодження більш тісних зв'язків між педагогічною спільнотою та ЗМІ; забезпечення державної підтримки створенню просвітницьких теле- і радіопередач для батьків; більш ефективного використання потенціалу Інтернет-технологій; упровадження курсів із питань просвіти батьків ЗМІ у процес підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

На рівні конкретизації О. О. Запорожець уточнено поняття «просвіта батьків засобами масової інформації» як спільну діяльність ЗМІ, державних установ і педагогічної спільноти, що спрямована на поширення інформації та знань загальнокультурного, психолого-педагогічного, медично-гігієнічного характеру, задоволення освітніх потреб і підвищення обізнаності батьків щодо створення сприятливого родинного середовища для розвитку дитини, ефективного виконання батьківських обов'язків у сім'ї та соціумі, а також конкретизовано напрями вивчення проблеми дослідження у вітчизняній історіографії, методи (інформування, пропаганда, агітація, просвітництво, популяризація, розважання) і форми (друкування, зокрема у пресі, просвітницьких матеріалів; трансляція тематичних теле- і радіопередач, показ кіно- і телестрічок; розроблення й наповнення відповідним контентом Інтернет-джерел) просвіти батьків через ЗМІ.

На рівні доповнення подальшого розвитку набуло відтворення генезису ідей просвіти батьків ЗМІ у вітчизняній педагогіці.

На особливу увагу заслуговує обґрунтована авторська періодизація розвитку проблеми просвіти батьків ЗМІ в рамках широкого хронологічного періоду, що дало змогу комплексно і динамічно висвітлити досліджувану проблему з урахуванням особливостей культурно-освітніх і суспільно-політичних змін у країні, розвитку педагогічної науки, змінювання мети, завдань, змісту, форм і методів просвіти батьків, специфіки еволюції ЗМІ. У межах досліджуваного періоду схарактеризовано мету, завдання і зміст просвіти батьків ЗМІ на кожному з визначених етапів відповідно до психолого-педагогічного, медико-гігієнічного і загальнокультурного напрямів (а на другому етапі ще одного – рекламно-інформаційного напрямку) з урахуванням як прогресивних тенденцій, так і прорахунків.

Крім того, дисертаційна праця презентує цінний програмно-змістовий і навчально-методичний доробок О. О. Запорожець, що є достатньо апробованим в освітньому процесі вищої школи і підтверджує свою ефективність, зокрема, може послуговуватися у викладанні курсів «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Педагогічна майстерність» у ЗВПО, на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, під час написання підручників і навчальних посібників із педагогіки, розроблення курсу за вибором «Просвіта батьків ЗМІ у контексті сучасних соціально-культурних викликів», проведення педагогічних практик, написання курсових і магістерських досліджень. Крім того, наукові узагальнення, що обґрунтовані в дисертації, можуть бути застосовані в системі неформальної та інформальної освіти батьків (організація семінарів, лекторіїв, створення спеціалізованих Інтернет-ресурсів – сайтів, блогів, форумів, вебінарів).

Як бачимо, з однієї сторони, одержаний О. О. Запорожець новий науковий результат суттєво доповнює відомі положення загальної педагогіки та історії педагогіки, відкриваючи нові, не відомі раніше грані досліджуваної

проблеми. З другої сторони – сприяє педагогізації батьків як активних суб'єктів освітнього процесу Нової української школи.

Достовірність і обґрунтованість одержаних О. О. Запорожець результатів і висновків забезпечується вибором адекватної методологічної й теоретичної основи дисертації, визначенням комплексу загальнонаукових (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення, класифікація), історичних (хронологічний, історико-типологічний, логіко-історичний, ретроспективний), емпіричних (діагностичний, праксиметричний) і прогностичних методів дослідження, що забезпечило критичне оцінювання педагогічно цінних ідей і досвіду просвіти батьків ЗМІ в досліджуваній період, окреслення перспектив їх подальшого застосування в сучасних умовах відповідно до поставлених завдань і логіки наукового пошуку.

Перевагами поданого дослідження слід уважати те, що О. О. Запорожець опрацьований значний масив використаних джерел (748 найменувань, у тому числі 16 архівних справ), подано детальну характеристику кожного застосованого в дисертації поняття, виявлено високий ступінь узагальнення отриманих результатів і висновків, прогнозовано тенденції подальшого розв'язання важливої для сучасної педагогічної науки і практики проблеми з урахуванням цінного історичного і передового сучасного досвіду.

Зазначимо, що дисертація є складником комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Підготовка викладацьких кадрів для середньої та вищої школи в науково-педагогічній спадщині вітчизняних та зарубіжних педагогів, діячів освіти і культури в ХІХ–ХХ століттях» (державний реєстраційний номер 01110006445 від 26.02.2011 р.). Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 10 від 16.12.2016 р.).

Основні результати проведеного дослідження повністю викладені в 12 одноосібних публікаціях, серед яких: 5 статей у наукових фахових виданнях

України, 1 – в іноземному періодичному виданні, 6 – тези доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційної праці.

Разом із позитивною оцінкою змісту дисертації, рівня її виконання, вважаємо за необхідне надати такі зауваження і побажання:

1. Попри широку класифікацію різних блогів, завдяки яким здійснюється педагогічна просвіта батьків в Інтернет-середовищі, поза увагою дослідниці залишаються такі його форми, як електронна платформа «Нова українська школа» www.nus.inf.ua, а також портали вчительська кімната і батьківський комітет/рада.

2. Цінність проведеного дослідження була б значно більшою, якби дисертантка розкрила можливості застосування батьками зарубіжного досвіду педагогічної просвіти у ЗМІ, зокрема, завдяки ресурсів бібліотеки реформатора www.nus.org.ua, де можна ознайомитися з досвідом співпраці батьків і шкіл у США (Кен Робінсон), й отримати інформацію про інші види залучення батьків до життя класу і школи у Федеративній Республіці Німеччина за посиланням <http://life.pravda.com.ua/society/2017/07/19/225401/>.

3. У поданій дисертанткою класифікації форм педагогічної просвіти батьків застосовано поділ на традиційні і нетрадиційні, хоча провідними методистами Нової української школи пропонуються формальні й неформальні.

4. У додатку А дисертаційної праці включено найбільш поширені тлумачення терміну «педагогічна просвіта», але серед них не враховано інтерпретацію цього ключового для проведеного дослідження поняття сучасними зарубіжними вченими.

5. З урахуванням як позитивних, так і негативних аспектів реалізації просвіти батьків засобами масової інформації дисертанткою окреслено перспективи творчого використання педагогічно цінних ідей і досвіду досліджуваного періоду в сучасних умовах. Проте серед зазначених аспектів пропоновано «забезпечення державної підтримки створенню просвітницьких

теле- і радіопередач для батьків», що виходить за межі компетенції О. О. Запорожець як дослідника, оскільки має вирішувати на державному рівні.

Однак, висловлені зауваження не знижують наукової цінності проведеного О. О. Запорожець історико-педагогічного дослідження, яке підтверджує наукову зрілість і професійну компетентність дисертантки, а отримані нею нові наукові результати, незаперечно, мають вагомое теоретичне і прикладне значення для розвитку сучасної педагогічної теорії загалом і практики початкової освіти зокрема.

Таким чином, дисертаційна праця на тему «**Питання просвіти батьків засобами масової інформації в Україні (друга половина XX – початок XXI століття)**» є завершеним, цілісним, самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам пп. 9, 10, 11, 13, 15 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. за № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), і дає підстави для присудження Запорожець Оксані Олександрівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти
ННІ педагогічної освіти, соціальної
роботи і мистецтва Черкаського
національного університету імені
Богдана Хмельницького

Шпак В.П.

Підпис проф. Шпак В.П. засвідчую

Проректор з наукової, інноваційної
та міжнародної діяльності

проф. Корновенко С. В.